

Joan Boadas
Lluís-Estevé Casellas
Anna Gironella
Montserrat Hosta

FONS DOCUMENTALS GIRONINS PER A L'ESTUDI DE L'EXILI I LA REPRESSIÓ

REPUBLICA ESPANOLE No. 118

EL CONSUL DE ESPAÑA EN PORT-VENDRES
LE CONSUL D'ESPAGNE A PORT-VENDRES

Certific : Que en el Registro matriciale de españoles que existe en este Consulado
Certific : Que dans le Registre matriciale d'espagnols, tenu en ce Consulat,

hay una partida señalada con el numero que dice

se trouve l'inscription suivante, sous le numéro que dice

D. *Miguel Santaló Parvora*

M. *Miguel Santaló Parvora*

natural de <i>Vilakur</i>	provincia de <i>Gerona</i>
de estado <i>casado</i>	provincia de <i>Gerona</i>
nacido el <i>2 Diciembre 1888</i>	de <i>50</i> años de edad
ni de <i>Francisca</i>	hijo de <i>Juan</i>
et de <i>Francisca</i>	hija de <i>Francisca</i>
domiciliado en <i>Collioure</i>	profesion <i>catolico</i>
demeurant à	profession

Y a fin de que el interesado pueda acreditar su nacionalidad, le expido el presente certificado
Et afin que l'intéressé puisse prouver sa nationalité, je lui délivre le présent certificat

en port-Vendres, à *13 de Febrero* de 1939

à Port-Vendres, le

El Consul de España,
Le Consul d'Espagne,
Santaló

Certificado valedero un año
Certificat valable pour un an

REC 5 MAI 1939

El 4 de febrer de 1939 les tropes franquistes van entrar a la ciutat de Girona. Alguns membres del consistori i molts altres gironins i gironines havien pres el camí de França. Alguns s'amagaven i altres esperaven, alguns desitjosos i altres convençuts que la raó conduiria les accions dels vencedors. El 6 de febrer les autoritats franquistes van col·locar un nou govern municipal, presidit per Joan Tar-rús.

Començava un nou període en el qual els vencedors procurarien esborrar tot allò que tingués reminiscències roges, ja fos entre les persones com a nivell institucional; van instaurar un nou Ajuntament i una nova manera de fer política, mantenint però les funcions i competències municipals; i van imposar un nou ordre social, on el control i la por servien per assegurar els altres dos objectius. Aquest període es va allargar des del final de la Guerra Civil fins al principi dels anys 50, un lapse que anomenem primer franquisme, caracteritzat per la repressió i el control, que va permetre assentar la posterior etapa d'obertura i "desarrollo".

Els fons documentals de l'Arxiu Municipal de Girona permeten estudiar aquesta època i les seves característiques, sigui consultant el fons de l'Ajuntament de Girona, a partir del qual es pot resseguir la nova política franquista i el desenvolupament de les funcions i activitats municipals de sempre, o consultant els fons particulars que ens parlen de com s'adaptaren, o no, les persones, les empreses i les associacions, la societat en general, a la dictadura franquista.

El fons de l'Ajuntament de Girona¹

Les funcions o activitats de l'Ajuntament de Girona, generades a partir de les competències municipals i de la pròpia gestió, es van mantenir. A continuació, oferim un llistat d'algunes sèries documentals, segons la funció de la qual deriven, que poden servir als investigadors per estudiar diversos vessants del període franquista, des de la repressió i el control a què es va sotmetre a la població fins a l'estètica urbanística i la moral que es van imposar.

Presentem en primer lloc les sèries documentals referides a l'organització política, és a dir, als òrgans de decisió i de govern de l'Ajuntament de Girona. Seguidament, les que deriven pròpiament de la gestió administrativa i econòmica, inherents a qualsevol organisme, en aquest cas municipal. I finalment descrivim, breument, algunes sèries documentals derivades de l'exercici de les diferents competències municipals.

Amb relació a l'**Organització política i les competències** cal esmentar les sèries de *Llibres d'actes del Ple municipal* i *Llibres d'actes de la Comissió Municipal Permanent*, en els quals s'anoten tots els acords presos en cadascuna de les sessions del Ple i la Comissió Municipal del període. Entre el 6 de febrer i el 23 d'octubre de 1939 el Ple de l'Ajuntament i la Comissió Permanent es van aglutinar

---

¹ David Iglésias, Gisela Vicens i Albina Varés han proporcionat la informació sobre els fons fotogràfics, audiovisuals i hemerogràfics de l'Arxiu Municipal de Girona. També volem agrair la col·laboració de Joan Villar amb relació a les dades de l'Arxiu Capitular i l'Arxiu Diocesà de Girona, i de Rosa Maria Gil sobre els fons documentals de l'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes - Demarcació de Girona.

en una Comissió Gestora presidida per Joan Tarrús; el 23 d'octubre es va renovar aquesta comissió, se'n va donar la presidència-alcaldia a Albert de Quintana i es va restituir la Comissió Permanent. Per això durant aquest període no es transcriuen les sessions en el llibre d'actes del Ple municipal, sinó que només es recullen les de la Comissió Gestora en el llibre d'actes de la Comissió Permanent.

Aquestes sèries permeten constatar qui eren els nous dirigents polítics de Girona. En realitat no tan nous, ja que alguns ja havien exercit en el govern municipal durant la dictadura de Primo de Rivera o en partits de dreta i extrema dreta durant la República. Tots homes “*de reconocida solvencia moral y conducta intachable*”, la majoria comerciants i industrials. I tots proposats i escollits, directament o indirecta, per les autoritats estatals, pel governador. En aquest sentit, les actes ens mostren el sistema d'elecció dels regidors, per terços, aplicat a partir del 1948 d'acord amb la Llei de Règim Local de 1945.

Dins d'aquesta funció política també destaquen les sèries de *Bans i edictes*, a través dels quals es traslladaven els acords presos en el Ple a la població, i *Correspondència d'Alcaldia*. Aquesta darrera sèrie permet constatar el control efectuat per part del Govern Civil sobre el govern municipal i també els vincles entre les forces “vives” del moment: Falange, Exèrcit i Església. La sèrie documental *Funcions religioses* mostra la participació del govern municipal en els actes religiosos públics en una demostració clara del que era el nacionalcatolicisme: alcalde i regidors assistien puntualment i en comitiva a les processons de Corpus i de Setmana Santa. Així mateix, desplegaven tot el protocol fran-

quista en les festes d'aniversari del Día de la Liberación de la ciudad del 4 de febrer i en les visites d'autoritats, com les que efectuà el general Franco el 1942 i 1949.

En l'**Organització administrativa** s'ha de dir en primer lloc que les penúries econòmiques derivades de la postguerra van influir directament en la tasca administrativa o de gestió. Un exemple: la manca de paper obligava a reutilitzar-lo, motiu pel qual van desaparèixer part dels documents del període republicà; per això també alguns registres de l'anterior Ajuntament van ser reaprofitats per altres fins. Un cas curiós: un registre de sortida de documents en català, es va convertir el 1939 en un registre especial d'antecedents i actuacions polítiques on s'adverteix que "*en virtud de las circunstancias de escasez y carestia actuales, queda habilitado este libro para su utilización en lengua oficial. Gerona, 4 de febrero de 1939. Año de la Victoria*".

Pel que fa a l'àrea de *Secretaria*, cal destacar les sèries *Correspondència* i els *Registres d'entrada i sortida de documents*. Un breu repàs als remitents de les cartes rebudes ens indica el caràcter del nou règim municipal: la seva dependència de les directives del Govern Civil i de les autoritats centrals, la seva vinculació amb les idees del Movimiento i la seva entrega a homenatjar i afavorir el bàndol dels guanyadors. Així, entre 1939 i 1945, abunda la correspondència amb la Delegación Provincial de Excautivos de la Falange, a la qual es feia una aportació econòmica anual i amb qui s'organitzava la celebració anual del Día de los Caídos.

De *Recursos Humans*, més enllà de la documentació pròpiament de gestió, com els expedients personals, de jubilacions, etc., cal esmentar els *Expedients de depuració*

del personal municipal, dels quals existeix catàleg. Instal·lat l'Ajuntament franquista es va engegar un procés de depuració que va suposar destituir i apartar dels seus llocs de treball o suspendre de sous i feina els funcionaris i treballadors de l'Ajuntament republicà. Aquests expedients daten en la majoria de casos de 1939, però encara se'n va obrir algun el 1949. Per aquesta tasca es valgueren especialment dels *Registre de personal municipal* dels anys 1936-1938. En aquest sentit, una vegada més es fa evident la voluntat franquista d'acabar amb tot allò que pogués recordar la República, ja fos desfent les obres realitzades o apartant tots aquells que van treballar pel govern i les institucions republicanes.

El funcionament de l'àrea de **Gestió econòmica** no diferia gaire del l'anterior a l'any 1939. De fet, el règim local va anar canviant i adaptant-se a mesura que el nou règim polític s'assentava –o es consolidava: no va ser fins el 1945 en què es va decretar la Llei de Règim Local. Per tant, per estudiar aquest aspecte ens continuarem remetent a sèries o tipologies documentals ja existents: *Llibres de comptabilitat*, *Pressupostos d'ingressos i despeses*, *Liquidacions*, etc., són algunes sèries derivades de la gestió o funció comptable, tributària o de recaptació i de tresoreria.

En l'aspecte econòmic també cal incloure la documentació referida al Comitè Central d'Incautacions i el Servei de Recuperació de Béns, tot i que té a veure també amb els Serveis a l'Estat. L'Ajuntament franquista va reclamar el valor de les obres finançades per l'Ajuntament republicà en finques particulars expropiades. Així mateix, els oficis rebuts del Servei de Recuperació de Béns, instaven l'Ajuntament

a retornar als seus propietaris els comerços i fàbriques que havia col·lectivitzat o expropiat “*el ayuntamiento marxista*”. Pel que fa a la funció de recaptació, per exemple, mereix una atenció destacada el volum considerable de documentació sobre la *Recaptació de l'arbitri de vins i licors* que generava importants ingressos.

Els aspectes de gestió demogràfica, planificació urbanística, ús del sòl, etc., els agrupem en l'àrea d'**Ordenació i gestió del territori**. Per estudiar la demografia del període cal recórrer evidentment a la sèrie de *Padrons municipals d'habitants*, ja catalogats.

Pel que fa a la gestió urbanística cal fer una menció especial a la sèrie de *Llicències d'actuacions urbanístiques* i d'*Obres d'infraestructura i serveis*, que registren l'evolució urbanística de la ciutat, és a dir, el creixement urbanístic d'algunes zones, la creació de nous barris, la construcció de grans infraestructures o edificis municipals, etc.

La construcció d'obres públiques es va fer, en la majoria de casos durant l'inici de la postguerra, amb mà d'obra represaliada, és a dir, amb batallons de treballadors: presos que intercanviaven les penes de presó per el treball forçat. N'és un exemple la reconstrucció del Pont Major o Pont de l'Aigua, que havia estat dinamitat el 1939, i que fou decorat amb símbols feixistes, igual que el Mercat Municipal. El mercat, dissenyat pels arquitectes Giralte i Gordillo, fou inaugurat el 1944.

La majoria d'edificis del moment van ser obra d'arquitectes gironins; aquests projectes es poden estudiar consultant la sèrie *Llicències d'actuacions urbanístiques* de l'Arxiu Municipal i, també, els fons documentals de l'arxiu de

la Demarcació de Girona del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, del qual parlem més endavant. D'aquest període destaca, per exemple, el projecte d'urbanització o creació del barri de Sant Narcís, materialitzat anys més tard. Era un pla d'habitatges econòmics, de "cases barates", subvencionat per l'Obra Sindical del Hogar i destinats a treballadors o persones afins al règim.

També mereix un apunt especial la sèrie de *Regions devastades i reparacions*. Es tracta de les sol·licituds d'indemnitzacions per reconstruir o reparar els danys de diverses finques de Girona al Servicio Nacional de Regiones Devastadas. Són, majoritàriament, expedients relatius a edificis particulars que contenen les causes i la valoració dels desperfectes, amb la signatura de l'arquitecte municipal, i també informes de conducta dels propietaris. Destaca l'existència d'un expedient sobre la destrucció del convent de les bernardes de Santa Maria de Cadins i de l'església del Mercadal. Segons el recompte total efectuat per l'Ajuntament, entre el 19 de juliol de 1936 i el 4 de febrer de 1939 es van destruir o saquejar 157 edificis (un 5% dels existents el 1936), 3 fàbriques i 20 cases de comerç.

En el compliment de les competències municipals cal continuar parlant dels **Serveis comunitaris** que prestava l'Ajuntament al conjunt de la ciutadania. Abunda la documentació referida als *Abastaments*, com els llibres de matances i registres del veterinari de l'Escorxador, documentació de la Central Lletera o reglaments i autoritzacions per a les parades del mercat. En aquest àmbit, cal esmentar de nou el control minuciós sobre la compravenda de vins i licors a la ciutat: registres d'entrada i sortida dels cellers de

la ciutat, llibres de comptes, etc. Són anys de penúries, de racionaments i d'estraperlo: es considerava importantíssim el control minuciós dels aliments, no tant per assegurar l'aprovisionament de la ciutadania sinó per controlar –que no volia dir evitar– el mercat negre.

Pel que fa als *Serveis funeraris*, també es pot resseguir la repressió franquista estudiant els *Registres d'inhumacions del cementiri municipal*, on s'anotaven entre d'altres les causes de defunció i el lloc de sepultura de les persones enterrades. On llegim “*colapso cardíaco*”, com a malaltia o causa de la mort, i “*fosa común*”, com a lloc d'enterrament, es pot identificar el registre d'una de les més de 500 persones que van morir afusellades en el mur del cementiri de Girona entre el març de 1939 i el gener de 1945.

A **Serveis personals i assistencials** es poden destacar els referits a *Cultura* i a *Serveis socials*. Esmentar, per exemple, la documentació referida al Teatre Municipal i al cinema: passades les extremes penúries del primer franquisme i la II Guerra Mundial es van reprendre els actes públics i socials més enllà de la pura exaltació dels vencedors –desfilades i misses d'homenatge– i el teatre i, sobretot, el cinema es van convertir en els espais de lleure i diversió més populars. A través de les col·leccions de *Cartells* i de *Programes d'activitats* es poden anar resseguint les convocatòries i els anuncis dels principals espectacles, siguin religiosos o de lleure: representació d'obres teatrals, projecció de pel·lícules, processons, etc.; i també es pot resseguir l'estètica i la moral de l'època.

El règim franquista tenia un interès especial a desenvolupar el seu vessant benèfic des d'uns plantejaments més

catòlics que no pas de justícia social, per això enlloc de Serveis socials es parlava de Beneficència: el règim volia mostrar la cara amable i la devoció cristiana dels vencedors, sobre els desvalguts, no pas sobre els vençuts. Un exemple: els certificats de bona conducta eren imprescindibles en tota sol·licitud d'assistència medicofarmacèutica gratuïta i de l'assegurança per malaltia.

En l'àmbit de la **Promoció econòmica** cal parlar de la documentació de les Fires de Girona, més enllà del seu aspecte festiu i cultural, que és evident, cal destacar la seva vessant econòmica: el Certamen agrícola i comercial era clau per a dinamitzar l'economia de la ciutat. A partir dels registres d'*Obertures d'activitats econòmiques* podem resseguir com la ciutat va reprendre i continuar la seva activitat econòmica. Una altra forma de promoció era l'organització de la segona etapa, amb un circuit per la Devesa inclòs, de la *33a Volta ciclista a Catalunya* l'any 1953.

També cal esmentar les promocions d'habitatge públic. En aquest sentit, el 1950 l'Ajuntament va projectar la construcció de diversos blocs d'habitatges per a funcionaris entre els carrers Ferran Agulló i Jaume I, que generaven, per llei, uns pressupostos extraordinaris controlats en llibres de caixa específics.

Però és en el desenvolupament dels **Serveis a l'Estat**, on comprovem altres aspectes claus de la societat i l'Ajuntament franquista. L'extrema militarització de la societat es fa evident amb el volum de documentació generada pel reclutament anual de les *Lleves*: el servei militar tenia una durada de dos anys i els qui havien estat mobilitzats en les lleves republicanes havien de repetir el servei militar. Aquest

era un espai molt adient per “reeducar” les ments. Els *Expedients de Lleva* i els *Registres especials de correspondència*, són algunes sèries documentals més destacables sobre els serveis militars.²

Finalment, cal parlar sobre les funcions de repressió i control que s'exercien des de l'Ajuntament segons les prerrogatives del Govern central. Com ja s'ha anat repetint, el franquisme s'assentava sobre un aixecament i una victòria militar, els fonaments legals eren “dèbils”, per tant calia eliminar i controlar per la força tot allò que els pogués fer trontollar. Això feia que la repressió sobre els vençuts i tot allò que desprenia olor de “roig” s'hagués de perseguir: calia identificar aquests personatges, calia vigilar-los i si calia fer-los desaparèixer. Es demanaven informes i certificats de conducta per qualsevol motiu; des del Servei d'Informació es gestionaven les peticions d'antecedents polítics i socials que es demanaven des d'altres organismes, principalment del Jutge de Responsabilitats Polítiques, però també de la Fiscalia Superior de Taxes —entre altres—, que demanava informes sobre els comerciants. En aquests certificats o informes d'antecedents i actuacions es recollien les informacions obtingudes sobre la participació o posicionament de les persones durant la República i la Guerra Civil, i generaven uns *Registres especials d'entrada i sortida d'antecedents i actuacions polítiques*. D'aquest afany inquisidor i anihilador en va sortir una *Col·lecció de documentació incri-*

---

² Part dels *Expedients de Lleva* han estat eliminats, seguint les resolucions de la Comissió Nacional d'Accés, Avaluació i Tria Documental (CNATD).

minatòria, que reuneix diversos documents sobre el Front Popular, la CNT-FAI, el Comitè Antifeixista, etc., d'entre 1936 i 1938.

Aquesta voluntat repressora va fonamentar també la Causa General d'Inspecció, per la qual es van recopilar informacions precises sobre les morts, les destruccions i els saqueigs produïts durant la guerra que s'enviaven al fiscal de la Causa General, el qual havia de determinar els danys humans i materials de la guerra i les indemnitzacions i reparacions degudes.

Altres fons de l'Arxiu Municipal de Girona

L'Arxiu Municipal de Girona conserva altres fons que ens permeten conèixer el període de 1939 a 1953 que avui ens ocupa. Custodia, per exemple, els fons dels ajuntaments de Palau-sacosta, Sant Daniel i Santa Eugènia, municipis veïns que el 1964 van ser annexionats a Girona. En major o menor mesura aquests fons poden ajudar a completar el dibuix de l'administració municipal franquista.

També podem constatar quines eren el tipus d'associacions permeses i promogudes, per exemple l'associació benèfica La Caridad, o intuir alguns indicis de llibertat, com la que potser es donava en la programació d'activitats del Círculo Artístico. Els altres fons comercials, patrimonials i personals de l'Arxiu Municipal ens permeten acabar de dibuixar el perfil de la ciutat just després de la guerra i durant els primers anys del franquisme.

Podem resseguir la vida econòmica a partir dels fons d'empreses com el Ferrocarril Olot-Gerona –El Carrilet– o la Impremta Masó, i, sobretot, podem seguir les trajectòries

particulars, els camins o adaptacions personals d'alguns individus enfront el franquisme: personatges tan diversos com l'arquitecte Ricard Giralt i Casadesús, l'advocat Santiago Masó i Valentí o el periodista Josep Maria Grahit i Grau.

Però des de l'Arxiu Municipal també es pot fer una història de l'exili a través dels fons, recentment incorporats, de Miquel Santaló i la seva dona Adelina Cortina, i de Carmel Rosa i Antònia Adroher. Miquel Santaló, polític, pedagog i geògraf, reformà l'ensenyament de la Geografia, presidí en alguns períodes l'Ajuntament de Girona i fou conseller de la Generalitat i ministre de la República. Ell i Adelina, professora de l'Escola Normal van abandonar Girona a les acaballes de la guerra i ja no retornaren del seu exili a Mèxic. L'Arxiu Municipal també guarda la documentació de Miquel de Palol i Felip, que exercia d'alcalde en les absències de Miquel Santaló; del seu fons documental només se'n conserva part de la correspondència i de la seva obra literària, ja que els nacionals destruïren tots els papers que trobaren a casa seva quan entraren a Girona el febrer de 1939. Actualment, s'està treballant en l'inventari del fons del periodista Carmel Rosa i Antònia Adroher, mestra i regidora, ambdós posicionats a favor de la revolució del 36 i activistes polítics en el seu exili a França, del qual retornaren el 1977.

I si parlem de repressió, no podem oblidar a Carles Raho-la i Llorens. La història de la seva detenció, condemna i afusellament n'és un símbol. Fou detingut i acusat per uns articles que havia escrit al diari *L'Autonomista*, del qual el seu germà Darius n'era l'editor. A Carles li valgué la vida, al seu germà Darius els franquistes li confiscaren la imprem-

ta, la qual reutilitzaren per imprimir *El Pirineo*, el diari del Movimiento fins el 1942, quan va ser substituït per *Los Sitios*. A l'Arxiu Municipal de Girona, de Carles Rahola se'n conserva la correspondència i de Darius Rahola dues cartes dirigides a Miquel Santaló, dins del fons del polític i geògraf; el 30 de maig de 1939, des del Voló li escriví "*realment és dolorós l'exili de la nostra joventut (...), també és dolorós que a casa nostra las cosas no es situïn en un pla moderat. Per las notícies que vénen de la estimada terra nostra, continuen els afusellaments al 'por mayor'. Las represalias amb la mateixa intensitat dels primers dies. (...) Ahir vàrem anar a esperar (...) al peu de las muntanyas del Canigou a la Maria i al seu fill. Bé de salud física i moral. Però, els detalls de l'execució del meu pobre germà Carles em varen amarrar de llàgrimes i de dolor del fons de l'ànima...*"

Fons fotogràfics i audiovisuals del Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI)

En els anys de la postguerra la pràctica de la fotografia es va fer més complicada, atès que la manca de materials en limitava l'ús social. A més, els retratistes van experimentar un important descens en la demanda i per això alguns van haver de tancar durant alguns anys, com fou el cas de la galeria de Josep Jou, a la casa Boué. Els fotògrafs de premsa també es van veure afectats per aquesta davallada de l'activitat, ja que la pràctica professional quedava condicionada a l'adscripció al règim. Pel que fa a la creació artística, a la ciutat de Girona va ser inexistent, i de fet no va arrencar fins a la dècada de 1960 a partir de l'organitza-

ció de concursos fotogràfics.

Per tots aquests motius, el volum de material fotogràfic d'aquests anys és poc important i es limita bàsicament al treball d'algunes galeries fotogràfiques, a la creació més personal d'algunes famílies burgeses i al treball amateur produït en el marc d'alguna entitat.

Pel que fa a les **Galeries**, el CRDI disposa dels fons de les cases centenàries Fotografia Unal i Foto Lux, que van continuar la seva activitat en aquests anys. També el fons de Josep Jou i Parés, que va reprendre el seu treball com a galerista entre 1940 i 1944, continuant la seva tasca al marge de la galeria com a fotògraf de l'Ajuntament de Girona. En aquest àmbit va realitzar, a més dels retrats de galeria, les fotografies de la inauguració del Mercat, les obres de construcció de la caserna Álvarez de Castro o la construcció del pont de l'Alferes Huarte.

Del fons Foto Lux, del període del primer franquisme, destaquen un conjunt important de reportatges de caràcter documental, entre els quals sobresurten les exhumacions de cadàvers de la Guerra Civil Espanyola, els aiguats de Girona, les vistes urbanes i monumentals, les tasques d'obtenció del suro o les sèries de fàbriques. La galeria Fotografia Unal, instal·lada a la plaça del Vi fins el 1983, es dedicava a les vistes urbanes de la ciutat de Girona, i va fer algun reportatge sobre maquinària industrial, retrats de grup i, sobretot, retrats de galeria.

Pel que fa als **fons familiars i personals** únicament es disposa d'un conjunt de fotografies del fotògraf amateur Joan Masó i un altre conjunt que correspon a la família Audouard. Es tracta bàsicament d'escenes de la vida familiar, sobre-

tot en la seva vessant més lúdica, com són les excursions.

Pel que fa als **fons d'entitats** es disposa del valuós testimoni que constitueix el treball de documentació fotogràfica de mossèn Forns sobre l'Escolania del Mercadal i també la col·lecció recentment ingressada a l'Arxiu Municipal referent a l'escoltisme gironí de la primera època. Aquest darrer conjunt consta de 352 fotografies, pendents de catalogació. Les fotografies de l'Escolania mostren les activitats que la caracteritzaven, el cant religiós i el cant coral en festes i celebracions, a més d'altres activitats com ara les excursions i les Diades de Germanor, punt de retrobament amb els antics companys per rememorar el seu pas per l'escolania.

També presenta documentació en imatge fixa d'interès la *col·lecció de l'Ajuntament de Girona*, generada a partir de la voluntat de l'Ajuntament de Girona d'aplegar tot aquell material fotogràfic que tingui alguna vinculació amb el municipi de Girona i que compta amb alguns centenars de fotografies de temàtica social, religiosa i urbana. D'aquest conjunt és l'àlbum del primer aniversari de l'alliberació, del 4 de febrer de 1940, que consta de 44 fotografies realitzades per Lluís Solà.

Dels **fons filmics**, es compta amb les 60 pel·lícules d'Antoni Varés i Martinell, la majoria d'elles de caire documental i també algunes de ficció. Totes de gran interès històric i que constitueixen un testimoni en imatge rellevant de l'època. A destacar l'*Acte de desgreuge* i el *Combregar general de malalts*, de 1939 i, també, *La tragèdia de l'aigua* i la *Desfilada del dia de la "victòria"*, de 1940. El fons Narcís Sans i Prat compta amb la *Desfilada per la victò-*

ria, de 1949, que commemora el desè aniversari de l'entrada franquista. Finalment, la pel·lícula *Cop d'ull a Girona* (1954), de Joaquim Puigvert i Pastell, un document de gran interès per mostrar la vida i l'aspecte de la ciutat en aquesta època.

Fons hemerogràfics

La biblioteca de l'Arxiu Municipal de Girona conserva diferents publicacions periòdiques editades en aquesta primera etapa del franquisme, tot i que algunes no es van publicar a Girona. De moltes se'n conserven números dispersos, però algunes es poden complementar amb els exemplars de la Biblioteca Pública de Girona o altres biblioteques de la ciutat. Destaquen especialment els diaris del Movimiento, *El Pirineo* i el seu successor *Los Sitios*, digitalitzats i consultables des de la web de l'Arxiu Municipal (<http://www.ajuntament.gi/sgdap>). La relació de capçaleres de revistes i diaris d'àmbit gironí, és la següent:

Alcántara: Revista del Regimiento de Infanteria Alcántara n° 33; núm. 5/6 (novembre/desembre 1948); núm. 52 (novembre 1952); núm. 54 (gener 1953).

Alma: Portavoz de la Congregación Mariana; núm. 29-31 (1939), 56 (juliol 1949).

Anales del Instituto de Estudios Gerundenses; volum I-VIII (1946-1953).

Boletín de Información del Tercio de San Narciso; núm. IV (juliol 1946)

Boletín de Información Municipal: Girona; des de 1953

Boletín de la Iglesia de Gerona / Boletín Oficial Eclesiástico del obispado de Gerona; 1939 (núm. 2-13), 1940 (núm. 1-13), 1941 (núm. 1-14), 1942 (núm. extraordinari, novembre).

Boletín Oficial de la Provincia de Gerona, des de 1939. *Boletín Sindical*; abril 1949-febrer 1964 (núm. 1-165).

Butlletí GEiEG: Butlletí Mensual del Grup Excursionista i Esportiu Gironí GEiEG; 2a. època: desembre 1941; gener a juliol 1942; gener, març, abril, juny, octubre 1943; gener-febrer, abril-juliol, setembre-desembre 1944; núm. 26, 28-37 (1945); 38-39, 41-43 (1946); anys 1949-1953; 80-82, 84, 85, 87 (1954).

Cadetes: Órgano Interno de las Falanges Juveniles de Franco; núm. 33 (desembre 1949).

Candor Direccional para Benjamins y Aspirantes de Acción Católica Femenina - Gerona. Suplemento al Boletín Eclesiástico del Obispado de Gerona; 1941: setembre-desembre; 1942: gener-febrer; 1943: gener-juliol, setembre; 1944: gener-octubre; 1945-1951: gener-desembre; 1952: març, setembre.

Colaborador Claretiano: Órgano de las Actividades Claretianas en Gerona. Suplemento de "La Fiesta Santificada"; juliol-desembre 1952 (núm. 4-9).

Diario del II Concurso de Flores i Frutas; núm. 1 (29-IX-1944).

Pirineo, El; abril 1939-desembre 1942.

Full parroquial de l'església de Girona, núm. 1252 (2-IX-1951).

Guión: Órgano Interno de la Sección Femenina de la

Falange, núm. 22 (març 1950).
Hacia el Altar: Órgano de la Obra de Vocaciones Sacerdotales de la Diócesis de Gerona; gener-febrer 1952 (núm. 46-47).
Hoja del Lunes, La (dins *Los Sitios*); 1950.
Inspección de Primera Enseñanza de Gerona: circular; núm. 4 (gener 1941).
Espoleta, La: Regimiento de Artilleria, n° 22; novembre 1947-juliol 1948 (núm. 1-10).
Sitios, Los; des de l'any 1943.
Mensajero de Maria Auxiliadora y San Juan Bosco; 1939 (núm. 1-4); 1943: gener-juny, agost, octubre-desembre; 1944-1949 (núm. 11-29, 31-63, 65); 1953 (núm. 91).
Para Nosotras; del núm. 98 (abril 1953).
Setmana Santa, Gerona: Programa oficial de la Junta de Cofradías de Gerona; des de 1947.
Usted; des del núm. 1 (gener 1953).
Vida Católica, núm. 67 (abril 1946).

FONS AJUNTAMENT DE GIRONA

Sèries més significatives amb documentació del període:

ORGANITZACIÓ POLÍTICA I COMPETÈNCIES

ÒRGANS DE GOVERN

- Actes del Ple Municipal
- Actes de la Comissió Municipal Permanent
- Actes de la Comissió Gestora
- Ordenances i reglaments
- Bans i edictes
- Correspondència de l'Alcaldia

REPRESENTACIÓ I PROTOCOL

- Funcions religioses

ORGANITZACIÓ ADMINISTRATIVA

ADMINISTRACIÓ GENERAL

- Registre general de documents (entrades i sortides)
- Correspondència

GESTIÓ DEL RECURSOS HUMANS

- Concursos i oposicions
- Expedients personals
- Expedients de depuració del personal

GESTIÓ ECONÒMICA

ADMINISTRACIÓ DEL PATRIMONI

- Inventaris de béns
- Incautacions de béns

COMPTABILITAT

- Llibres d'inventaris i balanços
- Llibres majors
- Llibres diaris d'intervenció
- Llibres registre de factures
- Pressupostos
- Operacions de crèdit

TRESORERIA

- Llibres de caixa
- Llibres d'actes d'arqueig

GESTIÓ TRIBUTÀRIA I RECAPTACIÓ

- Recaptacions de la brigada d'arbitris

ORDENACIÓ I GESTIÓ DEL TERRITORI

GESTIÓ DEMOGRÀFICA

- Padrons municipals d'habitants

EDIFICACIÓ I ÚS DEL SÒL

- Obres d'infraestructura i servei
- Construcció i manteniment d'equipaments municipals
- Llicències i actuacions urbanístiques

CONTROL D'ACTIVITATS ECONÒMIQUES

- Registre d'obertures d'establiments
- Farmàcies

SERVEIS COMUNITARIS

ABASTAMENT D'AIGUA

- Servei municipal d'aigües

ABASTAMENTS

- Escorxador
- Central lletera
- Mercats

ENLLUMENAT

- Reparacions a la Central Aurora

SALUBRITAT PÚBLICA

- Laboratori municipal

SEGURETAT CIUTADANA

- Policia municipal

PROTECCIÓ CIVIL

- Bombers
- Inundacions

SERVEIS FUNERARIS

- Registre d'inhumacions

SERVEIS PERSONALS I ASSISTENCIALS

CULTURA

- Biblioteca
- Teatre Municipal
- Festes i tradicions
- Sales municipals d'exposició
- Premis literaris

SERVEIS SOCIALS

- Sol·licituds d'assistència medicofarmacèutica
- Cens de beneficència municipal

DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC I SOCIAL

PROMOCIÓ ECONÒMICA LOCAL

- Certamen Agrícola i Comercial
- Promoció pública d'habitatge
- Activitats de promoció

SERVEIS A L'ESTAT

DEFENSA DE LA CIUTADANIA

- Memòries de defensa passiva

EXÈRCIT I SEGURETAT PÚBLICA

- Expedients de lleves i allistaments
- Cartilles militars

- Registres de correspondència
- Correspondència
- REPRESSIÓ I CONTROL DE LA CIUTADANIA
  - Registres de correspondència
  - Informes de bona conducta
  - Comissió d'Incautació de Béns
  - Col·lecció de documentació incriminatòria
  - Causa General d'Inspecció

ARXIU MUNICIPAL DE GIRONA

Fons més destacats amb documentació del període:

FONS MUNICIPALS

- FONS AJUNTAMENT DE GIRONA
- FONS AJUNTAMENT DE SANTA EUGÈNIA DE TER
- FONS AJUNTAMENT DE SANT DANIEL
- FONS AJUNTAMENT DE PALAU-SACOSTA

FONS D'ASSOCIACIONS I FUNDACIONS

- FONS ASSOCIACIÓ LA CARIDAD
- FONS CÍRCULO ARTÍSTICO DE GERONA

FONS COMERCIALS I D'EMPRESSES

- FONS FERROCARRIL OLOT-GIRONA
- FONS IMPREMTA MASÓ
- FONS HERMANOS BECH DE CAREDA
- FONS AIGÜES DE GIRONA
- FONS EMPRESSES CLOTA

FONS PATRIMONIALS

- FONS PELAGI NEGRE I PASTELLS

FONS PERSONALS

- FONS RICARD GIRALT I CASADESÚS
- FONS NARCÍS ROURE I FIGUERAS
- FONS SANTIAGO MASÓ I VALENTÍ
- FONS JOSEP MARIA PAGÈS I VICENS
- FONS JOSEP GRAHIT I GRAU

FONS NARCÍS XIFRA I RIERA
FONS EMILI BLANC I ROIG
FONS CARLES RAHOLA I LLORENS
FONS FRANCESC TORRES MONSÓ
FONS JOSEP MARIA GIRONELLA POUS
FONS MIQUEL SANTALÓ - ADELINA CORTINA
FONS CARMEL ROSA - ANTÒNIA ADROHER
FONS RAFAEL TAPIOLA
FONS MIQUEL DE PALOL I FELIP

COL·LECCIONS

COL· LECCIÓ JORDI GIBERT I GIBERT
COL· LECCIÓ XAVIER BOSCH

ARXIU MUNICIPAL DE GIRONA: CENTRE DE RECERCA I DIFUSIÓ DE LA IMATGE (CRDI)

Fons més destacats amb documentació del període:

FONS MUNICIPALS

FONS AJUNTAMENT DE GIRONA
Col· lecció Ajuntament de Girona

FONS COMERCIALS. GALERIES

FONS FOTO LUX
FONS FOTOGRAFIA UNAL
FONS JOSEP JOU I PARÉS

FONS FAMILIARS I PERSONALS

FONS JOAN MASÓ I VALENTÍ
FONS FAMÍLIA AUDOUARD

FONS D'ENTITATS

FONS ESCOLANIA DEL MERCADAL
FONS ESCOLTISME

FONS FÍLMICS

FONS ANTONI VARÉS I MARTINELL
FONS NARCÍS SANS I PRAT

Arxiu del COAC - Demarcació de Girona

L'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya - Demarcació de Girona conté diverses sèries documentals que permeten estudiar els avatars de la vida dels arquitectes que treballaven a Girona abans i després de la Guerra Civil. Evidència, també, l'evolució de l'arquitectura de l'època i, per tant, la concepció arquitectònica i en general l'estètica que també imposa el franquisme.

Es poden consultar les sèries documentals *Actes* i *Correspondència* del Fons Col·legial, que documenten la interrupció de l'activitat col·legial durant la guerra i la seva represa i reinstauració. El col·legi, com l'Ajuntament de Girona i tantes altres institucions, va ser objecte de la depuració professional dels arquitectes col·legiats; aquests expedients de depuració estan a l'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes a Barcelona.

A més, els fons professionals també custodien documentació que testimonia la depuració professional i els processos civils i militars que van patir diversos col·legiats per raó de la seva militància política, com és el cas de Josep Claret, Emili Blanch o Ricard Giralt i Casadesús. Els projectes de Blanch i part del fons de Giralt es troben a l'Arxiu Municipal de Girona.

Però en els **fons professionals** trobem, a més del testimoni de la repressió, els projectes i la documentació professional dels arquitectes que, d'una manera o altra, es van adaptar al règim i van anar dissenyant nous espais i una nova imatge per a la ciutat, seguint més o menys l'estètica

franquista.

Arxius religiosos de la ciutat de Girona

Si es pretén estudiar la postguerra o el primer franquisme, cal recórrer també a les fonts documentals eclesiàstiques. L'Església catòlica espanyola s'alineà des del primer moment amb el franquisme i es convertí en un dels puntals del nou règim a l'hora de projectar un determinat model de persona i de societat. Per això hem considerat necessari presentar la documentació dels arxius religiosos de Girona.

De l'**Arxiu Capitular de Girona**, l'arxiu de la Catedral, hem de destacar els volums dels *Llibres d'actes capitulars*, on es registren totes les sessions del Capítol de la Catedral, així com els esdeveniments més significats segons els canonges. Les actes mostren una interrupció de les activitats del Capítol del 1936 fins al 19 de febrer de 1939, però en canvi es descriu, en un text titulat "La revolució marxista antiespanyola de 1936", com es visqué el 19 de juliol de 1936, l'atac al convent de Cadins, la fugida i la persecució de capellans, etc. Aquest relat, escrit després de l'entrada dels franquistes a Girona, és seguit d'una "*Relación breve de los atropellos sufridos por el clero de la Catedral durante la tiranía roja*" i l'inventari de les pèrdues materials sofertes per la Catedral de Girona entre 1936 i 1939. A partir del 19 de febrer de 1939 es van reprendre les actes i l'activitat del Capítol, que es pot estudiar a través de la sèrie de *Correspondència* on podem resseguir, per exemple, les gestions efectuades per tal de recuperar les obres d'art que es van portar a París el 1937.

A l'**Arxiu Diocesà de Girona**, que conserva la documentació del bisbe i del Bisbat de Girona, parròquies i altres insti-

tacions religioses, es poden consultar diverses sèries documentals molt interessants per a l'estudi del període en concret:

ARXIU DIOCESÀ DE GIRONA

Sèries documentals destacades:

SECRETARIA DE CAMBRA

COMUNICACIONS REBUDES I REGISTRES DE SORTIDA

- Nunciatura apostòlica
- Correspondència amb prelat i autoritats civils
- Registres de correspondència de sortida i altres documents expedit

ORGANISMES DIOCESANS

- Comissió diocesana d'Art

IMMOBLES

- Temples
- Cementiris
- Seminari
- Edificis diversos. Projectes
- Museu Diocesà. Projecte i comptes

INSTITUCIONS I ACTIVITATS

- Afers de parròquies
- Actes de la Comunitat de Sant Lluç de Girona
- Confraries

INFORMES, ESTADÍSTIQUES I COMPTABILITAT

- Inventaris de parròquies

FONS PARROQUIALS

LLIBRES PARROQUIALS

D'aquestes sèries en podem destacar les *Actes d'incautació i reconciliació d'esglésies i cementiris*: a partir de l'any 1932 els cementiris eclesiàstics es secularitzen i seran de gestió municipal fins al febrer de 1939. Després de la victòria franquista i del reactivament de l'activitat religiosa, també es comencen a confeccionar els *Inventaris parroquials després de la revolució comunista*, on es detallen el contingut dels arxius parroquials i l'estat dels objectes litúrgics. En aquestes dues sèries no es conserva documentació de cap parròquia de la ciutat de Girona, excepte de Santa Eugènia –en aquells anys municipi independent. Sí que es conserven, a part, els llibres parroquials de les esglésies de la ciutat; en podem destacar un: el *Llibre d'òbits de la parròquia del Carme-Catedral*, 1939-1942, on s'anoten els reclusos morts a la presó –que en aquells anys encara s'ubicava a l'edifici del Seminari– i on es distingeixen entre els “ajusticiats” i els morts per causa natural.

Finalment, de la sèrie *Correspondència amb prelats i autoritats civils* podem consultar les cartes que el bisbe Josep Cartañà Inglès –bisbe de Girona entre 1934 i 1963– enviava i rebia de diverses autoritats civils i religioses, per exemple cartes d'agraïment, recomanacions per a nomenaments de càrrecs o una carta de 8 de febrer de 1939 en què es comissionava mossèn Lambert Font per tal que recuperés els objectes d'art de la Diòcesi de Girona que es guardaven a la Maison Laffitte de París.

Arxiu Històric de Girona

L'experiència d'una guerra és una de les vivències més traumàtiques que pot patir qualsevol persona, i la simple supervivència, tant al front com lluny d'aquest, és l'objectiu de cada dia, però, acabat el conflicte bèl·lic, s'imposa un nou ordre social on els triomfadors sempre porten les regnes del poder. La guerra comporta històries tràgiques i terribles injustícies, moltes d'elles desconegudes i amagades voluntàriament ja sigui per la força, per la por o per la pura necessitat de supervivència, com en el cas de la Guerra Civil de 1936-1939.

La Guerra Civil Espanyola fou, com tots sabem, una cruentíssima contesa entre bàndols absolutament oposats i que va acabar amb la victòria del que es coneix com a "bàndol nacional" a les ordres del general Franco i la següent revenja contra els republicans i contra tot el que el republicanisme i les seves llibertats van representar els anys trenta a Espanya. La personalitat de Franco ja durant la guerra es caracteritzava, com diu l'historiador Preston, per la seva implacable disposició a usar el terror sobre la població civil i el seu convenciment del dret de l'exèrcit a imposar les seves opinions polítiques i per tant aquestes premisses foren la base per dur a terme la duríssima repressió posterior. El cost humà de la Guerra Civil fou molt elevat, a les comarques de Girona es parla d'un total aproximat de 7.000 morts, entre els del front de guerra i les víctimes de la repressió republicana primer i franquista després.

Acabo d'afirmar que sabem què va ser la Guerra Civil, però sabem què va succeir després? Fins fa ben poc no es

coneixien moltes de les històries de les persones que en patiren les terribles conseqüències: l'exili, els consells de guerra sumaríssims, els afusellaments, els camps de concentració, els batallons de treball, la misèria de la postguerra, la marginació de les famílies dels que anomenaven "rojos", les depuracions, l'estraperlo, etc. El que vam estudiar a l'escola franquista eren les grandeses del règim, i del "Caudillo" vam aprendre que gràcies a ell es va "erradicar" el comunisme i que va portar el país a la prosperitat i la modernitat.

Quan el 1975 es va morir el dictador, amb ell va desaparèixer el franquisme. Els anys que seguiren, que coneixem com a "Transició", ens van portar cap a la democràcia, gairebé d'incògnit, i sobretot sense remoure el passat o sigui que la història continuava essent la que teníem apresada, no es podien dir les coses pel seu nom, ja que les espases encara estaven alçades, els artífexs dels canvis eren la mateixa gent que sustentaren el règim per als quals la història oficial era la que els havia procurat privilegis i influències i per tant tampoc interessava remoure res. Les forces democràtiques d'aquests anys setanta i vuitanta vivien sota el signe de la por i la incertesa política i la població en general teníem molt assumit que més valia enterrar-ho tot, no investigar ni estudiar la història recent no fos cas que es produís un altre cop una guerra civil. I així per pura inèrcia s'anava enterrant el nostre passat recent. Ha calgut l'empenya d'una generació que no vam viure la Guerra per decidir-nos a saber i a estudiar què va passar.

La història és una disciplina científica que busca les seves fonts en documents orals o escrits de testimonis del moment,

i aquesta documentació es conserva sobretot en els arxius. Sobre l'època franquista, de testimonis orals n'hi ha ben pocs, de documents escrits n'hi ha més i el que tot seguit veurem són els documents que estan dipositats a l'Arxiu Històric de Girona i que tenen relació amb aquests anys 1939-1975.

Els fons de l'Arxiu que tenen relació amb el règim franquista són sobretot els que va generar l'administració franquista, el Govern Civil, la Central Nacional de Sindicats (CNS) i els documents de les diferents Delegacions provincials dels ministeris a Girona.

El fons del Govern Civil mereix una explicació detallada ja que el franquisme atorgà un gran protagonisme als governadors civils com a primera autoritat de la demarcació i els dotà de la condició de cap provincial del "Movimiento", amb autoritat sobre tots els òrgans administratius provincials i locals, amb la qual cosa passava a primera línia el vessant polític d'aquesta figura, sense renunciar a les seves responsabilitats en matèries administratives.

Les funcions exercides pel Govern Civil eren d'una gran diversitat. La coordinació de tota l'Administració Civil de l'Estat, la tutela i control de les administracions locals i sobretot el que el règim considerava una funció primordial que era el manteniment de l'ordre públic, exercida a través de la direcció i coordinació dels cossos de seguretat de l'Estat. Els primers anys de postguerra i fins ben entrat els anys cinquanta mantenir l'ordre públic volia dir controlar, investigar i obtenir el màxim d'informació sobre persones, entitats, activitats, etc. de la província per a fer més eficient les tasques de repressió política del règim.

Aquesta important activitat generà molta informació i sortosament una gran part dels informes de la Guàrdia Civil o dels serveis d'informació de la policia que s'adreçaven al governador s'han conservat. Entre aquesta documentació trobem 10.050 expedients de 1944 a 1969 oberts a persones i entitats que contenen oficis, anotacions, informes policials, etc., sobre qualsevol cosa que es considerés sospitosa pel règim, ja fos per motius polítics, saber si aquella persona es podia considerar “afecta o desafecta a la causa nacional”, quina fou la seva actuació a l'època republicana o durant la Guerra, etc., però també si era contrabandista, si estava “fitxada” per temes relacionats amb la justícia... D'aquests expedients es disposa d'un índex de gairebé 36.000 noms de persones que permet a l'interessat fer una cerca ràpida prèvia a l'estudi del document. També són interessants uns registres que la Guàrdia Civil va confeccionar el 1946 per ordre del Ministeri sobre les masies o cases de pagès de tots els pobles, per saber les persones que hi vivien i la seva afiliació, de cara a controlar la possible ajuda als maquis i guerrillers. Comunicats i informes policials (els coneguts “partes de novedades”) que com a feina habitual s'adreçaven des de les casernes de la Guàrdia Civil de tots els pobles als Governadors, des dels anys 1943 fins als anys 1980, sobretot interessants els primers anys. Expedients d'informes de veïns i qüestionaris per a la “Causa General” de diversos municipis dels anys 1939 i 1940. Altres documents molt nombrosos són les relacions de presos i detinguts governatius a les comissaries de policia i la seva conducció a la presó, des de l'any 1941, essent moltes d'aquestes persones perseguides pel règim per causes polítiques.

Un segon grup de documents molt important en aquest fons del Govern Civil són tots els que estan relacionats amb temes de frontera; aquesta és encara avui, una de les competències bàsiques de l'administració de l'Estat a Girona. En els anys immediatament posteriors al final de la Guerra Civil i els anys següents de la 2a Guerra Mundial, es concentrà a la frontera de Girona, com a la de la resta de la línia Pirenaica, una gran aflluència de cossos policials a Figueres, a Portbou, a Puigcerdà, a Camprodon, etc. que depenien tots del governador i que duïen a terme la tasca d'impermeabilitzar la frontera per evitar el pas clandestí de refugiats, exiliats o perseguits tant d'una banda com de l'altra. També exercien el control del pas fronterer de moltes persones que pretenien creuar-lo legalment, entre els quals molts que fugien de la persecució nazi, polonesos, belgues, francesos... per diverses raons, ja perquè eren jueus, o militars de les forces aliades caiguts a la zona ocupada, o ciutadans europeus que fugien per no ser obligats a treballar o a lluitar amb les tropes feixistes, etc. Aquests 2.930 expedients estan digitalitzats i a disposició dels usuaris en el mateix arxiu ajudats per la consulta de l'índex dels 42.350 noms elaborat pel personal de l'arxiu.

El Govern Civil actuava, així mateix, en matèria de policia de joc i espectacles, autoritzacions administratives, organització d'eleccions, autorització i control de les associacions. De totes aquestes competències se n'ha conservat la documentació i això permet, per tant, estudiar altres aspectes interessants de la vida associativa i cultural de la província després de la Guerra i podem comparar amb les associacions existents abans de 1939. En aquest exercici, estu-

diant els expedients d'autorització d'associacions i dels actes que s'organitzaven amb la corresponent autorització governativa, trobarem com desapareixen les entitats republicanes, liberals, sindicals de tota mena, etc. en favor de moviments lligats molts a l'Església. S'hi poden trobar entitats esportives i culturals, agrupacions de socors mutus, casinos, cercles recreatius, clubs diversos, agrupacions professionals, etc.

El governador era també el president nat d'un gran nombre de juntes i comissions d'àmbit provincial, algunes de conjunturals (per exemple la de Regions Devastades) i altres de vida molt llarga i de gran importància corresponents als àmbits de la beneficència, la instrucció pública, la conservació de monuments, entre moltes altres. Val la pena que ens aturem a fer una mirada de la Comissió Provincial de Regions Devastades, 1939-1943, de la qual s'ha conservat pràcticament de forma íntegra, els expedients de sol·licitud que els propietaris (públics i privats) d'immobles de tota la província que havien estat bombardejats durant la Guerra, adreçaven al Govern per demanar una ajuda per a la reconstrucció. Entre els municipis que més sol·licituds presentaren hi trobem Figueres i els pobles més propers a la frontera, intensament bombardejats per les tropes de Franco durant els dies finals de la retirada dels republicans cap a la frontera.

Un buit important entre el gran volum de documents que s'han conservat del Govern Civil és el referent al "Movimiento", ja que el que hi hem trobat és molt residual, sobretot correspondència amb la FET i les JONS, la Secció Femenina de la Falange o el Frente de Juventudes, tot plegat dels anys cinquanta. Això ens fa pensar que en algun moment

de la transició aquesta documentació es va eliminar. No en tenim, però, cap testimoni que ens permeti documentar-ho amb seguretat.

Pel que fa a l'àmbit laboral, cal tenir present que d'acord amb la Llei d'unitat sindical, de 1940, es crea un sol sindicat en el qual s'enquadren tots els factors de l'economia, així doncs, la "Organización Sindical de FET y de las JONS" serà l'única associació reconeguda després de la Guerra i totes aquelles altres creades per defensar o representar interessos econòmics o de classe, duguin o no la denominació de sindicats, associacions obreres, patronals, gremials, o d'altres, s'inclouran en aquest sindicat. Aquestes associacions se sotmetran a la disciplina del "Movimiento", sota la inspecció de la Delegació Nacional de Sindicats. La sindicació és obligatòria. El sindicat vertical, tal com es coneix, s'organitza sota el comandament de Falange en centrals nacionals i locals sindicalistes i sindicats nacionals i és de caràcter totalment franquista. Una documentació interessant per la informació que conté són els expedients de personal amb fitxes i fotografia del personal, tant funcionari com càrrecs de comandament, informes polítics, nomenaments i cessaments, i la resta de documents de la seva vida activa.

També destaquen els llibres de nomenaments i les actes de reunions dels anys 1945 a 1973, les memòries d'activitats de la Delegació Provincial des de 1945 o les sèries d'entitats sindicals dels anys 1949 a 1953 amb la informació de confraries, *hermandades* i altres entitats que, tot i les seves limitacions i mancances, constituïren un dels eixos sobre els quals s'estructurà el sistema de l'Organització Sindical, tot reflectint la realitat social i econòmica de l'època.

Altres fons de l'Arxiu Històric que ens poden ajudar en l'estudi del franquisme són, com he dit abans, els documents que cada una de les delegacions provincials dels Ministeris a Girona produïren en l'exercici de la seves competències, i d'aquests els que es conserven a l'AHG són els següents:

- Fons de la Delegació Provincial de Girona de la Comissaria General de Proveïments i Transports, 1940-1984.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Agricultura, 1882-1990.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri de Cultura, 1963-1981.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació Física i Esports, 1962-1981.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Educació i Ciència, 1911-1985.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Habitatge, 1947-1978.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Hisenda, 1855-1993.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Indústria, 1864-1987.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Informació i Turisme, 1939-1984.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri d'Obres Públiques, 1811-2001.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri de Sanitat, 1931-1989.
- Fons de la Delegació Provincial de Girona del Ministeri de Treball, 1939-1985.

Podem destacar dins d'aquests fons la documentació relacionada amb els primers anys de franquisme. Per una banda els organismes que controlaven l'economia més bàsica i que afectava la vida quotidiana que en aquests anys de postguerra es movia en un marc caracteritzat per una economia autàrquica i d'una gran escassetat de productes, que seria la de la "Comisaría General de Abastecimientos y Transportes". Aquest organisme regulava sobretot els productes alimentaris, en controlava la producció i la distribució així com la política de preus, controlava el sistema de racionament i per tant és una font a considerar en estudis sobre l'anomenat "estraperlo" d'aquells anys, juntament amb els documents generats pel Tribunal de Contraban i Defraudació des de 1937 que depenia del Ministeri d'Hisenda i que a Girona tenia molta importància pel fet de ser província fronterera per on circulaven moltes mercaderies que anaven a fornir el mercat negre. També depenia del Ministeri d'Hisenda el control de béns confiscats per motius polítics, i aquesta competència ens ha deixat a Girona una petita sèrie de 50 expedients de confiscació de propietats i béns a persones, empreses i entitats polítiques sobretot de caire republicà, els quals estan relacionats en l'inventari corresponent. També forma part d'aquesta sèrie un llibre registre de les rendes obtingudes per la venda dels béns confiscats.

Un altre fons que cal consultar és de la delegació del Ministeri d'Informació i Turisme per treballar temes de censura i d'adoctrinament ideològic. En aquest fons es troba el que s'ha conservat de la Delegació Nacional de Propaganda creada el 1939 com a organisme de control ideològic i censura, de la qual a Girona se n'ha conservat alguns lligalls

i registres de correspondència, una relació de delegats locals d'Educació Popular i un interessant recull de circulars.

Pel que fa al fons de la Delegació Provincial d'Educació i Ciència són interessants els expedients de mestres perquè es tracta dels expedients complets de cada un dels i les mestres, amb la seva història, els seus informes, etc. Un cop deixen de tenir vigència administrativa perquè els mestres ja són jubilats fa més de 20 anys, es converteixen en documents històrics de primer ordre i per al tema que estem plantejant hi trobarem per exemple informes dels que foren deputats. La consulta d'aquests documents està però subjecta a reserves segons marca la legislació vigent.

També són importants per a l'estudi d'aquest període els expedients de 234 cooperatives de tot tipus (consum, agràries, d'habitatges, etc) constituïdes a partir de 1939 per autorització de la Delegació Provincial del Ministeri de Treball, a través dels quals podem conèixer el control i la instrumentització que el franquisme va fer de l'important moviment associatiu i cooperativista que existí a Catalunya abans de 1939.

A més de la documentació administrativa, a l'Arxiu hi ha molts altres documents claus per a la història del franquisme i sobretot dels primers anys marcats per la repressió i la persecució política, com per exemple la documentació de les presons. De l'activitat dels centres penitenciaris després de 1939 es generà una gran quantitat de documents que en el seu moment tingueren un ús administratiu però que amb el pas del temps han esdevingut molt importants per a completar i estudiar el tema de la repressió franquista.

La documentació de les presons catalanes està dipositada en diversos arxius, i pel que fa a les de la província de

Girona trobem la del Centre Penitenciari de Girona a l'Arxiu Històric i la del Centre Penitenciari de Figueres a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà. Tant la documentació de la presó de Figueres com la de Girona adquireixen un especial interès per a la investigació dels períodes recents de la nostra història més marcats per la repressió. Per exemple, durant els anys 1939 i següents, milers de reclusos hi van ingressar víctimes de la repressió franquista. Aquests fons apleguen expedients i fitxes dactiloscòpiques dels interns, 32.400 a Girona i 15.000 a Figueres des de 1936. Dels empresonats en el període de 1939 fins a una desena d'anys després del final de la Guerra, molts ho són pel delictes de "rebel·lió militar" o "auxili a la rebel·lió", que no són més que condemnes polítiques. Els expedients dels presos que trobem en aquests fons són a l'abast dels investigadors i del públic en general, amb les restriccions de consulta que marca la llei.

Els fons judicials també són una font d'informació que cal tenir present, tot i les restriccions legals pel que fa a la consulta de sumaris, apel·lacions i expedients civils. A l'Arxiu Històric de Girona es conserva el fons històric de l'Audiència Provincial. La major part d'aquest fons, que ocupa 92 metres lineals, correspon als anys 1939-1960. Destaquem els expedients del Jutjat Civil Especial del Tribunal de Responsabilitats Polítiques dels anys 1940-1942 encara que són peces separades de sumaris. Entre aquestes es conserva la peça d'efectivitat econòmica oberta contra el president Irla de Sant Feliu de Guíxols, ja a l'exili en aquell moment.

Per a estudiar els canvis del moviment associatiu rural també podem consultar la documentació que produïren

les antigues cambres agràries dels municipis de les comarques de Girona, molta de la qual es conserva en els respectius arxius comarcals. A l'AHG s'hi pot consultar la dels municipis del Gironès que s'ha conservat, que és la majoria. Les cambres foren les continuadores de les "Hermandades Sindicales de Labradores i Ganaderos" creades per decret franquista de 1940 com a sindicats agraris del "Movimiento" per a substituir el moviment associacionista i cooperativista agrari de l'època de la República.

També és interessant per a completar el panorama de l'administració franquista estudiar alguna institució com el "Patronato Provincial de la Vivienda" que fou constituïda el 1956 amb l'objectiu de construir habitatges socials en els barris marginals de les poblacions per a cobrir la necessitat d'habitatge en un moment de penúries econòmiques i sobretot per a la gran quantitat d'emigrants que a partir dels anys cinquanta comencen a arribar a Catalunya. En aquest fons es pot obtenir informació sobre la constitució del Patronat, estatuts i reglaments, i documentació administrativa diversa, també conté fotografies dels processos de construcció dels grups d'habitatges i de les inauguracions.

Tot aquest volum documental que es conserva als arxius és un tresor per als historiadors per a contrastar juntament amb altres fonts quin és el substrat històric del nostre país, però també i més important encara ho és per a la recuperació d'uns fets històrics que ens han estat manipulats i tergiversats per motius polítics. El patrimoni documental d'un país és la seva memòria històrica i la preservació i la garantia de l'accés a aquest patrimoni fa possible la recerca científica i la difusió de la cultura.